

Oko i ucho (1945) reż. Franciszka i Stefan Themerson, czyli widzenie dźwięków.

Autor:

Anna Równy

Przedmiot:

język polski, wiedza o kulturze

Etap edukacyjny:

szkoła ponadgimnazjalna (XX – lecie międzywojenne)

Czas:

45 minut

Cele lekcji:**Uczeń:**

- poznaje terminy z zakresu teorii literatury i filmu;
- uświadamia sobie, że literatura i film operują wspólnymi środkami wyrazu;
- doskonalą umiejętność analizy i interpretacji filmu;
- charakteryzuje podstawowe media kultury (słowo, obraz, dźwięk);
- wypowiada się na temat dzieła sztuki, używając pojęć zarówno swoistych dla poszczególnych sztuk, jak i wspólnych (forma, kompozycja, znaczenie, medium);
- ćwiczy umiejętność czytania ze zrozumieniem i wyszukiwania informacji;
- nabywa umiejętności potrzebne do życia w społeczeństwie informacyjnym.

Metody pracy:

autorska prezentacja multimedialna ucznia/uczniów, praca z materiałem audiowizualnym, rozmowa kierowana, praca w grupach, „burza mózgów”

Słowa kluczowe:

synkretyzm sztuk, korespondencja sztuk, film jako dzieło intermedialne

Materiały pomocnicze:

- Franciszka i Stefan Themerson *Oko i ucho*
- Julian Tuwim *Słowieńce* (*Zielone słowa*, *Kalinowe dwory*, *Święty Franciszek*, *Wanda*)
- dostęp do Internetu
- karty pracy
- Photo Story 3 dla Windows – bezpłatna aplikacja do tworzenia narracji z obrazami (zdjęciami), dodawanie tekstu i muzyki (praca domowa)

Uwaga: Temat można zrealizować na lekcji języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej po omówieniu twórczości Juliana Tuwima. Wpisuje się on również w podstawę programową wiedzy o kulturze (uczeń zna dwudziestowieczne dzieła reprezentujące różne dziedziny sztuki: literaturę,

architekturę, plastykę, muzykę, teatr, fotografię, film, sztukę nowych mediów i dostrzega związki pomiędzy nimi).

Lekcja ta może okazać się szczególnie wartościowa w szkołach o profilach: plastycznym i muzycznym.

Wcześniej wyznaczony uczeń/dwóch uczniów) przygotowuje/przygotowują krótką prezentację multimedialną (ok. 5 minut), przedstawiającą biografie i dokonania artystyczne Franciszki i Stefana Themersonów.

Przebieg lekcji:

1. Poproś ucznia/uczniów o przedstawienie prezentacji multimedialnej na temat biografii i najważniejszych osiągnięć artystycznych małżeństwa Themersonów. Zwróć uwagę uczniów na fakt, że byli to artyści wszechstronni, który nie tylko zajmowali się filmem, ale również fotografią, malarstwem, grafiką, literaturą, teorią sztuki i filozofią. Małżeństwo Themersonów uważane jest za twórców awangardy XX – lecia międzywojennego i czasów późniejszych. Wspomnij, że rok 2013 ma być ogłoszony Rokiem Themersonów w Płocku, miejscu narodzin Stefana Themersona.

2. Włącz uczniom Oko i ucho (projekcja: 10 minut). Wykorzystaj link ze strony Filmoteka Muzeum, przedstawiony w materiałach pomocniczych.

Pytania (rozmowa kierowana) :

a) Jaki gatunek, Twoim zdaniem, reprezentuje Oko i ucho? Teledysk, film eksperymentalny, film animowany?

b) Na ile części dzieli się dzieło?

c) Czym uzasadniona jest kompozycja Oka i ucha?

d) Jaki temat łączy wszystkie części?

e) Co wyznacza akcję dzieła? Jaką rolę pełni w nim słowo, obraz i muzyka?

4. Podziel uczniów na 4 grupy i rozdaj im karty pracy (Materiały pomocnicze). W razie potrzeby daj uczniom możliwość ponownego obejrzenia filmu. Po upływie 5 minut poproś liderów grup o zapisanie wypracowanych wniosków na tablicy. Przygotuj wcześniej tabelę złożoną z 4 kolumn i 5 wierszy. Wnioski grup posłużą jako cząstkowe wnioski do podsumowania lekcji – „Oko i ucho” jako synteza sztuk.

5. Oko i ucho jako synteza sztuk („burza mózgów”) – poproś uczniów, aby scharakteryzowali poszczególne warstwy filmu Oko i ucho. Zwróć uwagę na fakt, że tekst Juliana Tuwima nie pojawia się w filmie bezpośrednio, ale trudno bez jego znajomości i analizy właściwie odczytać przesłanie filmu. Monitoruj ich wnioski wpisywane w przygotowaną tabelę.

Propozycja tabeli:

POEZJA

MUZYKA

PLASTYKA

Zielone słowa neologizmy, wyrazy dźwiękonaśladowcze skrzypce solo zamiast śpiewanej pieśni obrazy liści, gałązek, drzew, odbłyśki, woda, związki z impresjonizmem

Święty Franciszek neologizmy partia wokalna, pieśń bardzo krótka, przypomina w brzmieniu Godzinki, Gorzkie żale, początek pieśni przypomina brzmieniowo śpiew ptaków

graficznie przedstawiona linia melodyczna, przypominająca organy kościelne i trąby, wykorzystanie reprodukcji obrazu Narodziny Piera della Francesca

Kalinowe dwory neologizmy partia wokalna, odwołania do muzyki góralskiej
określone formy gramatyczne odwzorowują instrumenty muzyczne

Wanda instrumentacja głoskowa, neologizmy muzyka spokojna, wyciszająca, ma za zadanie jakby zamknąć cały cykl, przypomina lament obraz zsynchronizowany z dźwiękiem, koła na wodzie

6. Podsumowanie: Oko i ucho w reż. Franciszki i Stefana Themersonów to rodzaj teledysku w artystycznej, awangardowej formie. Założeniem twórców było stworzenie filmu, który będzie rozgrywał się między plastyką a muzyką. Themersonowie dostosowują obraz i montaż do muzyki skomponowanej przez Karola Szymanowskiego do wierszy napisanych przez Juliana Tuwima. Operują tu różnymi technikami animacji, tworzą proste efekty specjalne za pomocą wycinanych elementów geometrycznych, podświetlanych przedmiotów, powiększanych liści, gałązek, szklanych pręcików, które dają efekt niezwykłości, magii i impresji. Themersonowie realizują tu głoszone przez nich cele „kina rozszerzonego” i „muzyki optycznej”.

Praca domowa (do wyboru):

1. Wykorzystaj poniższy link i dokonaj interpretacji obrazu Piero della Francesca Narodziny, który pojawia się w filmie Themersonów w części II Święty Franciszek. Wskaż na związki między dwoma dziełami.

<http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/piero-della-francesca-the-nativity>

2. Za pomocą telefonu lub aparatu fotograficznego zrób zdjęcia, które będą wizualizacją Twojego ulubionego wiersza. Aby zrealizować swój projekt wykorzystaj darmową aplikację dla Windows – Photo Story 3:

<http://www.microsoft.com/pl-pl/download/details.aspx?id=11132> , która umożliwi Ci dodanie do Twojej obrazkowej historii: efekty specjalne, ścieżkę dźwiękową i własną narrację (tekst wiersza).

Materiały pomocnicze:

<http://www.artmuseum.pl/filmoteka/?l=0&id=796> – link do Oko i ucho na stronie Filmoteki Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

http://www.culture.pl/baza-muzyka-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/eAN5/content/karol-szymanowski-slopiewnie - link do artykułu na temat Słopiewni Karola Szymanowskiego w zasobach Instytutu Adama Mickiewicza

<http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/piero-della-francesca-the-nativity> - link do obrazu Piero della Francesca Narodziny na stronie The National Gallery w Londynie (aplikacja pozwala na powiększanie i pomniejszanie reprodukcji i wyświetlenie jej w osobnym oknie)

Karta pracy nr 1

Julian Tuwim Zielone słowa

A gdzie pod lasem podlasina,

Tam gęsta wiklina-szeleścina.

Na prawo bór, na lewo trawy,

Oj da i te szerokie, śpiewane morawy.

Karta pracy nr 3

Julian Tuwim Kalinowe dwory

Kalinowe dwory

Jarzeń na jawory,

Jarzębiec surowy,

Czerwoń do zawory!

Czerwoń jagodzico

ładnie do dziewanny!

Borem nie da rady,

Jaworowe panny!

Dziewierz borem łązi,

łyśnie na spiekory:

Hej, kraśnie zagorzewią

Kalinowe dwory!

„Kalinowe dwory. Każdy instrument orkiestry reprezentowany przez prostą formę geometryczną, zmieniającą swoją wysokość stosownie do wysokości nuty (...)”.

Adriana Prodeus, Themersonowie. Szkice biograficzne, Warszawa,
Wydawnictwo Czuły Barbarzyńca, 2010, s. 82.

1. Wymień neologizmy i uzasadnij cel ich użycia.

2. Do czego, Twoim zdaniem, służą figury geometryczne w filmie Themersonów? Jaki jest związek między matematyką a muzyką?

3. W jaki sposób, Twoim zdaniem, zrealizowano ten film?

Karta pracy nr 4

Julian Tuwim Wanda

Woda Wanda wiślana

głaź głąbica srebliwa

po ciemnurzu pazurem

wodzi jaskro księżawiec

sino płynie dno śpiewa

woda wanda ruślana

czesze włosy świetłodzie

topiel dziewny kniaziewny

„Wanda. Doskonałe kręgi sfotografowanych fal, rozchodzące się ze środka ekranu przy każdej nucie, (...) wyrażają 3 sprawy naraz: melancholię pieśni (rytm) + kształty, które można spotkać w przyrodzie (fale) + <zasadki> geometrii (fotogramowe potraktowanie fal na wodzie)”.

Adriana Prodeus, Themersonowie. Szkice biograficzne,
Warszawa, Wydawnictwo Czuły Barbarzyńca, 2010, s. 82.

1. Wypisz przykłady instrumentacji głoskowej (powtarzanie podobnych głosek) w wierszu Wanda? Wyjaśnij cel ich użycia.

2. Jaki widzisz związek między rytmem i tempem pieśni, a obrazami, które ukazują się w IV części filmu?

3. W jaki sposób, Twoim zdaniem, Themersonowie osiągnęli efekt przebiegających fal i kół na wodzie?

Bibliografia:

1. Max Fuzowski, Niezwykli państwo Themerson, „Doza Kultury” z dn. 21 maja 2007 r. Dostępne: <http://doza.o2.pl/?s=4097&t=8920> . Dostęp z dnia 20 grudnia 2012 r.

2. Agnieszka Karpowicz, Pogranicza audiowizualności. O artystycznych marginaliach Franciszki i Stefana Themersonów, [w:] Pogranicza audiowizualności, pod red. Andrzeja Gwoździa, Kraków, Universitas, 2010, s. 167 – 185.

3. Anna Maj, Niezwykły tandem – rzecz o Franciszce i Stefanie Themersonie, „Gazeta Uniwersytecka” Uniwersytetu Śląskiego (on – line), 2004 nr 5. Dostępne: <http://gazeta.us.edu.pl/node/220701> . Dostęp z dnia 20 grudnia 2012 r.

4. Adriana Prodeus, Themersonowie. Szkice biograficzne, Warszawa, Wydawnictwo Czuły Barbarzyńca, 2010.